

Jaroslav Pánek

Pisma Frana Govekarja Zdenki Dykovi-Háskovi 1927–1934

Ph. Dr. Zdenka Hásková ni zapustila globljih sledi v češki kulturi s svojim leposlovnim delom, pač pa je njeno ime trdno povezano z velikim češkim pesnikom Viktorjem Dykom (1877–1931),⁸⁶ ki mu je bila od študentskih let zvesta prijateljica in od 25. jan. 1928 tudi žena.⁸⁷ Važno vlogo pa je odigrala na področju češko-slovenskih literarnih odnosov kot prevajalka in publicistka. Posebnega pomena za slovensko književnost so njeni prijateljski stiki z Zofko Kvedrovo in nekajletno sodelovanje s Franom Govekarjem, kakor o tem pričajo kompletno ohranjena Govekarjeva pisma v Literarnem arhivu Muzeja narodne književnosti v Pragi⁸⁸ in njena korespondenca v rokopisnem oddelku Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani.⁸⁹

Zdenka Hásková se je rodila 28. maja 1878 v učiteljski družini v Hradištku pri Jílovem (južno od Prage). Po maturi je študirala na univerzi in se živahno udele-

⁸⁶ Tudi V. Dyk se je globoko zanimal za Jugoslovane in je o njih mnogo pisal, še posebej v ostro protiavtstrijskem duhu. Njegova politična brošura »O Balkánu a o nás« je bila leta 1912 zaplenjena, drugo izdajo (Praha, A. Hajn, 1913) pa je doletela podobna usoda med prvo svetovno vojno. Še v 20. letih, ko se je aktivno udeleževal političnega življenja v ČSR, je objavljал komentarje o sodobnem položaju v Jugoslaviji; npr. *Discordia Slavorum*. *Fronta* 2, 1928, str. 67–68. — Prim. V. Štěpánek, Viktor Dyk a slovanství. *Samostatnost* 23, 1928, št. 1–2, str. 4, 5. I.; U-n [Jaroslav Urban], Pomník Viktora Dyka na Lopudu. *Čs.-jug. revue* 1, 1930–31, str. 461–462; Památník básníka Viktora Dyka na Lopudu. *Ibidem* 6, 1936–37, pril. »Slovanský Jadran« V, št. 1–2, str. 5; Ad. Veselý, Památník Viktora Dyka na Lopudu. *Ibidem*, št. 3–4, str. 10–11; František Kropáč, Po stopách Viktora Dyka v Dalmacii. *Literární noviny* 10, 1937–38, št. 16, str. 5, 21. 5. 1938.

⁸⁷ Dyk je živel v skupnem stanovanju z babico, materjo in bratom Ludvíkom. Šele po njihovi smrti se je odločil za poroko s Háskovo, ki mu je bila vdana prijateljica že 27 let. — Prim. Hanuš Jelinek, Viktor Dyk. Praha, Česká akademie věd a umění, 1932. 48 str.

⁸⁸ V praškem Literarnem arhivu je ohranjena zapuščina Z. Háskove skupaj z Dykovo zapuščino in poleg Govekarjevih pisem je v njej zastopana še korespondenca Jovana Kršića (5 pisem iz let 1931–1933), Zofke Kvedrove (8, 1920–1925) in Ive Vojnovića (1, 1917). — Prim. Dr. Borotová, Viktor Dyk a Zdenka Dyková-Hásková. *Literární pozůstalost* č. 131, Praha 1958, 9 str.

⁸⁹ Kserokopije vseh pisem, ki se nahajajo v NUK mi je priskrbel in v Prago poslal ravnatelj Slovenskega gledališkega muzeja Dušan Moravec za kar sem mu globoko hvaležen.

ževala kulturnega dela v naprednem študentskem gibanju. Dve leti je bila profesorica na liceju »Vesna« v Brnu (1902—1904), potem vzgojiteljica hčerk nekega veleposestnika. V šestih letih, ki jih je preživela v tej službi, je naredila doktorat filozofije in objavila nekaj literarnih del. Pred prvo svetovno vojno je zaman skušala dobiti službo v praški Mestni knjižnici, potem (1910) pa je sprejela mesto v uradnem dnevnem listu »Pražské noviny«. V tem dnevniku, ki se je po propadu Avstro-Ogrske spremenil v vladni organ »Československá republika«, je do leta 1926 vodila rubriki za gledališko kritiko in feljton. V tem in še v drugih listih se je uveljavila kot kulturna referentka in predvsem gledališka kritičarka, ki se je borila za klasični repertoar in zastopala v bistvu konservativno smer zoper ekspresionistične in konstruktivistične eksperimente. Obenem s publicistiko se je poskušala uveljaviti z romanom in liriko,⁹⁰ toda brez večjega uspeha. Ko se je leta 1928 poročila z V. Dykom, je prostovoljno podredila osebne ambicije njegovim potrebam in tudi po Dykovi smrti je skrbela predvsem za njegovo literarno zapuščino. Umrla je 7. novembra 1946 v Pragi.⁹¹

Simpatije do Jugoslovancev in zlasti do Slovencev so pri Háskovi najbrž izvirale iz tradicionalne splošnoslovenske orientacije, ki je bila v času njene mladosti za češko inteligenco značilna. Poglobitev so prinesli stiki z jugoslovanskimi študenti v Pragi in še posebej prijateljstvo z Zofko Kvedrovo, sklenjeno okoli leta 1900.⁹² Mladi ženski sta si vsestransko pomagali in se zmenili tudi o tem, da bo Hásková anonimno prevajala Zofkine spise v češčino, da bosta na ta način dobivali od praških založnikov za »izvirnik« višji honorar.⁹³ In tako je brez imena prevajalke izšla vrsta Zofkinih knjig (Povídky, 1905, 1906; Nada, 1907; Vesnické povídky, 1907; Ze života záhřebské služby, 1908; Povídky I—II, 1910; Vlada a Marja, 1913) in desetine časopisnih prispevkov (pripovedk in člankov).⁹⁴

Po zaslugi Kvedrove⁹⁵ se je Hásková naučila pasivno slovensko in hrvaško vsaj toliko, da je lahko prevajala ne samo Zofkine proze, temveč tudi dela Ivana Cankarja,⁹⁶ Frana Albrehta, Lee Fatur, Alojza Gradnika, Ivana Laha in Otona Župančiča, iz hrvaščine pa Vladimira Nazora in Alekse Šantića.⁹⁷ Lep odnos do Jugoslovancev in njihove dežele je Hásková pokazala tudi v številnih potopisnih podlistkih, ki jih je največ objavljala leta 1912 v reviji »Slovanský turista« in v prvi polovici 20. let v dnevniku »Československá republika«.⁹⁸

⁹⁰ Knjižni deli Zdenke Háskove sta roman »Mládí« (1909) in zbirka pesmi »Cestou« (1920); prim. opombe v pismu št. V/3.

⁹¹ O svojem življenju pripoveduje Hásková Govekarju v pismih št. V/1 a in V/2 a z 2., oz. 15. febr. 1927. — Prim. Antonín Grund, Věrná strážkyně. Svobodné noviny 2, 1946, št. 261, str. 1—2, 15. XI.; Zdeňka Dyková mrtva. Svobodné slovo 2, 1946, št. 257, str. 5, 10. XI.

⁹² Prim. pismi št. V/1 a in V/2 a.

⁹³ Glej prav tam.

⁹⁴ Glej opombe k pismu št. IV/5 in V/1. — O medsebojnem odnosu prim. članke: Zofka Kvedrova, Vlada a Marja. Besedy času 18, 1913, str. 145—147; Zdenka Hásková, Vydrovy Besedy u Jihoslovane. Vydrovy Besedy 14, 1914, str. 105—106; ista, Jihoslovanská spisovatelka Zofka Kvedrova mrtva. Národní listy 66, 1926, št. 321 in 325 (več.).

⁹⁵ Prim. pismo št. V/2 a.

⁹⁶ Prim. razpravo Otona Berkopca navedeno v opombi št. 10.

⁹⁷ Podatki so zbrani v bibliografski kartoteki, ki jo navajam v opombah k pismu št. V/1.

⁹⁸ Npr. impresije iz Slovenije je zabeležila v feljtonu Obrázek z Krajiny. Čs. republika 241, 1920, št. 100, str. 3, 11. IV.

Osebnost Zdenke Háskove in njen delež v razvijanju češko-slovenskih odnosov bi si zaslužila samostojno študijo ker je svoj čas vendarle spadala med dobre poznavalce in propagatorje slovenske kulture na Češkem. Toda tako delo je Hásková sama zelo otežkočila, ker je uničila vso korespondenco, ki jo je prejela do leta 1911.⁹⁹ V teh dopisih, predvsem pa v Zofkinih, bi se gotovo našlo marsikaj neznanega in zelo zanimivega o njeni prijateljici in o pomenu, ki ga je imela za Slovence Praga v začetku našega stoletja. Ta nesrečna omejitev hevristične osnove se v bodoče lahko vsaj deloma nadomesti s korespondenco med Háskovo in Govekarjem, ki vsebuje poleg poročil o takrat aktualnih problemih tudi retrospektivne odlomke o dogodkih v prvem desetletju našega stoletja.

Iniciativa za dopisovanje z Zdenko Háskovo je prišla leta 1927 od Govekarja. Po smrti Kvedrove sta on in njegova žena Minka želela zbrati vse dostopno gradivo za nameravano monografijo o pokojni pisateljici, pri čemer je igrala važno vlogo prav Hásková kot njena intimna prijateljica. Ob tej priliki se je razvila živahna korespondenca (št. V/1-3), ki pa je kmalu nehala. Oživila je zopet po Govekarjevem obisku v Pragi (1930), ko se je slovenski pisatelj s Háskovo gotovo srečal. Obisk v Pragi ga je spodbudil za prevajanje del Viktorja Dyka. Sad teh zanimanj sta prevoda Dykovih dram »Zmoudření Dona Quijota« (Spametovanje Dona Kihota) in »Ondřej a drak« (Andrej in zmaj), ki ju je Govekar dokončal leta 1932¹⁰⁰ in poskušal vsaj enega od njiju spraviti na oder Slovenskega narodnega gledališča v Ljubljani. V svojem prizadevanju žal ni uspel, med drugim zato, ker so bili ljubljanski gledališčniki nezadovoljni z odlaganjem uprizoritve Cankarjevega »Pohujšanja« v praškem Narodnem divadlu.¹⁰¹

Čeprav je Govekarjevo prizadevanje za dykovske inscenacije v Ljubljani popolnoma propadlo, ohranjena korespondenca (št. V/4-9) prča tako o teh poskusih in njihovem ozadju kot o Govekarjevem odnosu do Dyka (dramaturški pomisleki, ki sta jih Hásková in celo Dyk upoštevala) in v tem smislu dobro dopolnjuje Govekarjevo korespondenco s Strakatim. Obenem so ti dopisi pomemben vir za spoznanje življenja Zofke Kvedrove in njenega literarnega dela v praškem obdobju.¹⁰²

Govekar Háskovi, Ljubljana 10. jan. 1927.

Trije dvojni listi (17,5 × 13,5 cm) popisani na str. 1—11; ovojnica se ni ohranila.

Velespoštovana g. d^r!

Ne poznate me. A ga. Marija Laudova Hořicova je napisala nekaj o meni menda za Ottov »Divad. slovník«. Tam blagovolite čitati, da zveste, s kom imate opraviti, in da se mi ni treba nadalje predstavljati.

Od l. 1897 do poslednje ure sem bil prijatelj Vaše zveste Zofke. Ostavila mi je cel kovček svojih rokopisov, spisov in korespondence. Med to korespondenco je tudi ogromno Vaših pisem, dnevnik, ki ga je začela pisati za Vas in par njenih pisem na Vaš naslov, a ne odposlanih.

⁹⁹ Prim. pismo št. V/2 a.

¹⁰⁰ Govekarjevo pismo Strakatemu 27. okt. 1932 (št. IV/15).

¹⁰¹ Govekarjevo pismo Háskovi 30. dec. 1934 (št. V/9).

¹⁰² Podobno kot v IV. poglavju priobčujemo v tej ediciji poleg Govekarjevih pisem in extenso tudi regeste dopisov, ki mu jih je pošiljala Zdenka Hásková (označena so z indeksi a oz. b), kolikor so bili vsebinsko pomembni.

Nekatere aspekte objavljene korespondence podrobneje analizira članek: Jaroslav Pánek, Osobnost Frana Govekara ve světle soudobé české publicistiky a jeho »pražské« korespondence. Přehled kulturních, literárních a školských otázek IX, Daruvar 1975, str. 79—101.

Dr. Zdenka Dyková-Hásková (fotografija iz časnika Pestrý týden, 1929)

Ali je Zofka umrla naravne ali svojevoljne smrti, ostane pač večna tajna. Tragika njenega 2. zakona Vam je menda znana ... Duševno in srčno je zadnje mesece trpela strašno. Vsa moja in moje žene tolažba je bila zaman. Razočaranja po Jur. Dem. ni mogla preboleti ... Svojima hčerkama, Maši in Miri pa je ostavila po Din 25 000 (t. j. vsaki toliko) in vse svoje realno imetje ...

Preden je umrla, mi je pisala, naj zberem vse njene še ne izdane uporabne spise in jih izdam; napišem pa naj o nji »monografijo«.

Jaz bi ji to rad storil. Toda marsičesa ne vem. Vsak človek ima s seboj toliko opraviti, da nima časa brigati se za detajle v življenju svoje prijateljice. Zato Vas lepo prosim pomoči!

Vi ste bili Zofkina najbolj intimna prijateljica in poznate njeno duševno in literarno, ljubezensko in zakonsko življenje, njene borbe in žalostne in radostne doživljaje od krasne njene mladosti do smrti. Nikogar na svetu ni Zofka tako ljubila, kakor Vas, saj ste ji bili najboljša sestra po duši in srcu. Bila ste ji estetska učiteljica, literarna mentorica. V veliki meri je Vaša za-

sluga, da je Zofka postala seriozna literatka, da je opuščala generaliziranje in tipiziranje ter da je moderno psihološko individualizirala. Po Vaši zaslugi je izšlo mnogo njenih spisov v češčini. Zato ostane Vaše ime vedno združeno z Zofkinim. Močno ste vplivali na njen značaj in da je bila tako blagosrečna in plemenita, je sad Vaših prijateljskih poukov.

Vse to čitam iz Vaših pisem, ki jih prebiram z največjim interesom in — respektom.

Govoril sem s prijateljem dr. Iv. Lahom in ga vprašal, ste li ob njeni smrti kaj napisali o Zofki. A ni mi vedel odgovoriti. Zato Vas zdaj lepo prosim, da mi pošljete vse liste, ki so pisali o Z. K. in ako mi nudijo zanimive podatke o njenem delovanju in življenju.

Vas pa posebej prav prisrčno prosim, da mi napišete vsaj kratko svoje spomine na Zofko in na Vajino skupno življenje in delo. Meni so Zofkina leta v Pragi v marsikakem pogledu še nejasna. Dovolite, prosim, da Vam napišem nekaj vprašanj, na katera si želim Vaših odgovorov?

Kaj Vam je pripovedovala ali pisala o svojem očetu in o svoji materi?

Zakaj se z materjo nista razumeli? Zakaj je mater naravnost mrzila? Ali veste, kdaj ji je umrl oče?

S kom je občevala v Švici? Kdo je estetsko vplival ondi na njo? — Kdo je bil prof. dr. B. Marquardt in dr. Petko Zonev? Kakšno je bilo razmerje med njimi?

Kdaj je došla prvič v Prago? S čim se je preživljala? Kje in kdaj ste se Vi seznanili z njo? — Ali je ljubila Vlad. Jelovška že v Švici? — [Vi ste bila učiteljica in ste šele pozneje študirala na univerzi ter napravila doktorat? Zakaj niste profesorica in ste rajša ostala žurnalistka? Vem, da ste poetka. A čital sem samo eno Vašo pesem! Ali mi morete *posoditi* (ako ne podariti) knjige, ki ste jih Vi sama napisala? — Čitam češki in razumem docela. Zato bi se rad poglobil v Vašo umetnost.]

Prosim, skicirajte mi razmerje med Jelovškom in Zofko, razmerje, ki se je razbilo tako sirovo in žalostno!

Kdaj se je Zofka odpeljala iz Prage v Zagreb k bolnemu očetu Jelovška in kdaj se je vrnila? — V tej dobi se je prelomil njun zakon: Jelovšek se je Zofki izneveril v Pragi, a — Zofka?

Kaj je bilo s Krasom? Kdo je bil to? — Ali še živi? Vi ste ga trdo obsojala, a ste z njim dopisovala. Ali se je Zofka s Krasom intimno vezala ali je bilo njuno razmerje le platonično? »Naturmensch«!

A Zofka se je po aferi s Krasom vrnila v Prago k Jelovšku. Kako se je razmerje z Jelovškom potem drugič in definitivno razbilo?

Kdaj sta se Zofka in Jelovšek stalno naselila v Zagrebu? — Kako se je začela simpatija do Juraja?

S katerimi literati in literatkami v Pragi je Zofka prijateljski občevala? — Kakšno afero je imela s Svobodovo? — Kakšno razmerje je bilo med Zofko in Neureiterjevo-Vodvaškovo? Kdo je bila ta nesrečnica?

V katere češke dnevnike in mesečnike je pisala Zofka? *Direktno* ali le z *Vašimi prevodi*? — Zdi se mi, da češčine ni bila sposobna v toliki meri, da bi bila sama pisala literarno češčino. Pisala oziroma prevela ste torej Vi sama vse?

Bila ste, kakor čitam v Vaših pismih, nekajkrat na jugu, v Dalmaciji, na Hvaru, v Benetkah... skupaj z Zofko? Tudi v Zagrebu. Kakšen dojem ste dobila o njenem zakonskem in vobče familijarnem življenju?

Gotovo imate tudi mnogo *njene* korespondence. Ali mi morete poslati nekaj njenih pisem, ki so važna za poznanje njenega delovanja in življenja? —

Tragedija Vladoše! Kaj je tako ločilo hčer od mater? — Ali Vam je znana neka strašna afera med Jelovškom in Vladošo? Jaz ne vem nič pozitivnega in slišim le česta namigavanja...

Ah, vprašal sem Vas mnogo, a če mi dovolite, Vas morda poprosim še drugih informacij. Moja žena Minka (znanka Plaminkove) misli v kratkem predavati v Splošnem ženskem društvu o naši dragi, nesrečni Zofki. Mučiva se in prebirava material v kovčgu, a marsičesa ne veva in ne razumeva. Tudi piše moja žena za tržaški »Ženski list« o Zofki. Zato Vas prosiva prav lepo: Pomagajte nama! Zofka je bila velik talent in neskončno dobra žena. Torej zasluži, da posvetimo njenemu spominu čim več truda.

Ko uporabiva ves ta material, Vam pošljem v Prago Zofkin dnevnik in pisma, namenjena Vam. Tudi Vaša pisma Vam vrnem, ako jih želite.

Ne bojte se indiskrecije! Vsa Vaša pisma smatram za tajnosti, ki jih spoštujem. Vaše življenje je bilo često vrlo težko, a polno dela. Nadejam se in želim, da ste srečna in zdrava.

Moja žena često plaka nad Vašimi pismi in Vas visoko ceni. Ste zlata duša! Prava Čehinja! (A to ni laskanje, ki ga ne marate, nego suha istina.)

Tudi moj ded je bil pravi Čeh, rodом iz Znojma. Zato ljubim vse dobre Čehe...

Blagovolite mi čim preje in čim obširneje odgovoriti ter nama pomagajte, da podava rojakom pravilno sliko osebnosti in dela naše ljube, nepozabne prijateljice!

Dasi neznanka, Vas moja žena prisrčno pozdravlja.

Jaz Vam ostajam z vsem spoštovanjem

vdani Fran Govekar

V Lj. 10./1. 27

Naslov: Fran Govekar, mag. nadsvetnik, Ljubljana. Magistrat.

Marija Laudova Hořicova: Marie Laudová-Hořicová (r. 1869, u. 1931), češka igralka (od 1890 članica NG v Pragi), pedagoginja (od 1919 prof. dramaturškega oddelka na Državnem konservatoriju v Pragi) in publicistka. — *Ottov »Divad. slovník«:* Ottův Divadelní slovník. Za součinnosti Karla Engelmüllera rediguje Karel Kármíněk, Praha s. d. Od velikega enciklopedijskega načrta se je uresničil samo torzo (izšel je 1. del do črke F), ki sploh ne vsebuje članka o Govekarju. Govekarja, ki je nekoč najbrž zvedel o pripravljenem rokopisu gledališke enciklopedije, je o resničnem stanju informiral šele Strakatý v pismu št. IV/13 a 13. apr. 1932. — *Zofka:* Zofka Kvedrova (glej opombe k pismu št. IV/5), v času praškega bivanja (1900—1906) in tudi pozneje dobra prijateljica Zdenke Háskove, ki je anonimno prevajala njena dela v češčino. — *Jur. Dem.:* Juraj Demetrović (r. 1885, u. 1945), hrvaški politik in publicist, spočetka socialni demokrat, pozneje nacionalist in za časa 2. svetovne vojne kolaborant; drugi mož Z. Kvedrove. — *Njeni spisi v češčini:* glej opombo k pismu št. IV/5. — *Lah:* glej opombo k pismu št. IV/1. — *Kaj napisali o Zofki:* nekrologi so navedeni v opombi k pismu št. IV/5. — *Vlad. Jelovšek:* Vladimir Jelovšek (r. 1879, u. 1934), hrvatski modernistični pesnik in zdravnik; prvi mož Z. Kvedrove. — *Kras:* Hásková omenja njegov erotični odnos do Kvedrove (v pismu št. V/2 b), ne da bi navajala podrobnejše življenjepisne podatke — *Svobodova:* Růžena Svobodová (r. 1868, u. 1920), češka pisateljica, vodilna predstavnica češkega literarnega impresionizma. — *Neureiterjeva-Vodvářkova:* V pismu št. V/2 b Hásková poroča, da je bila gospa Neureiterová-Vodvářková žena bogatega praškega meščana Neureiterja; kot vdova se je poročila z mnogo mlajšim Jugoslovonom Vodvářko, na katerega pa je bila zelo ljubosumna; med prvo svetovno vojno je

naredila samomor. V svojo »lepo hišo nad Vltavo« je vabila Jugoslovane, med drugimi Kvedrovo z Jelovškom. — *Češki dnevniki in mesečniki*: Bibliografija del Zofke Kvedrove priobčenih v češčini (prim. »Bibliografie slavik«, ki je nastala pod vodstvom dr. Otona Berkopca v Ústavu pro českou a světovou literaturu Čs. akademie věd v Prahi) kaže, da so njeni prispevki izhajali v zelo številnih praških in podeželskih časnikih in revijah, od katerih se največkrat pojavljajo »České slovo«, »Hlas národa«, »Národní politika«, »Nové pařížské mody«, »Právo lidu«, »Vydrovy Besedy«, »Ženský obzor« itd. — *Češčine ni bila sposobna*: Govekar je pravilno spoznal, da ni Kvedrova nikoli obvladala češčine tako dobro, da bi lahko objavljala svoje spise brez prevajalca; prim. Oton Berkopec, Delo Ivana Cankarja v čeških prevodih in v luči češke publicistike v začetku stoletja. Slavistična revija 17, 1969, str. 249. Glej tudi pismi št. V/2 a in V/2 b. — *Moja žena Minka*: Minka Govekarjeva (glej opombo k pismu št. IV/5). — *Plaminkova*: Františka (Fráňa) Plamínková (r. 1875, u. 1942), češka političarka in vodilna osebnost ženskega gibanja (zlasti v sklopu socialistične stranke) v ČSR.

1 a

Hásková Govekarju, [Praga] 2. febr. 1927

Hásková nosi Govekarjevo pismo stalno pri sebi, pa ga ne more drugič prebrati, ker ji »razdira srce. Zofkina smrt je še odprta, boleča rana; pa ne toliko njena smrt kot vse njeno tragično življenje.« Vendar soglaša, da bi bilo treba o Kvedrovi pisati, »ker je bil njen pojav edinstven«. Háskovo je obiskala dr. [Julka] Chlapcová [prim. opombo k pismu št. V/2], ki jo je Govekar zaprosil, naj mu zbere gradivo o Zofki; Chlapcová pa namerava to temo obdelati sama. Hásková je Chlapcovi poročala o Kvedrovi, »kar je bilo mogoče«, toda vseh njenih pisem ji ne bo dala (marveč največ eno ali dve), ampak jih bo zbrala za Govekarja.

Zofka Kvedrova je bila »bogato bitje«, od katerega je Hásková stalno sprejemala pobude. O njunem prijateljstvu je Zofka nameravala pisati roman, toda do tega ni prišlo. To idejo bi rada zdaj Hásková sama uresničila v romansirani obliki, ker Zofkine osebnosti »ni mogoče ujeti na drug način kot umetniškem delu, umetniški obliki, ne pa s kritično analizo«.

S Kvedrovo se je seznanila Hásková približno leta 1900 v naprednem akademskem društvu »Slavija«, kamor je Zofka zahajala brat časopise. Nekoč ko so študentje pripravljali nek literarni večer, jo je Hásková obiskala in prosila za dovoljenje, da uvrsti v program odlomke njene knjige »Misterij žene«. Nepozabno srečanje s slovensko pisateljico v revnem praškem stanovanju je bilo začetek njunega poznejšega zvestega prijateljstva. Hásková želi napisati o prijateljici »nekaj lepega... ne samo o njej, temveč o tako veličastni ženi, kot je bila ona«.

2

Govekar Háskovi, Ljubljana 7. febr. 1927

Obojestransko popisan dvojni list (19,5 × 15 cm); naslov na aversu ovojnice: Gospodična / dr Zdenka Háskova / redaktorka itd. / *Českoslovaška Kral. Vinohrady / Slezska* 21; naslov na reversu ovojnice: Fran Govekar, mag. nadsvetnik / Ljubljana. Žig na aversu: »LJUBLJANA — ЛУБЛАНА — 7 II 27«.

Velespoštovana gospa, končno, končno ste se oglasili! Veste, da sem že obupal nad Vami? — Da, docela razumem vašo bol: z Zofko je tesno povezana Vaša mladost in Zofka Vam je bila več kot sestra, dimidium animae... Res,

vse to vem in čutim z Vami. Toda Zofkino biografijo je treba vendarle napisati. Biografija pa mora podajati točne informacije zunanosti, realnosti prav tako, kakor notranosti, psihološke analize. Povedati treba, kako, ob kom in ob čem je rasla in vzrasla Zofka pisateljica in človek. Zakaj kot gotov fakt ni padla iz nebes, niti ni vzklikla iz naših tal. Tudi Zofka je *produkt* življenja, miljeja, študijev in obdajajočih jo oseb in dejstev. Te *vrelce* je treba odkriti, da jo bo narod razumel, spoznal in ljubil. Do danes Zofkine biografije sploh še ni. Morda se bo o nji še mnogo pisalo, morda izidejo specialne študije o njej, njenih delih itd. *Toda mi moramo začeti!* Mi moramo zbrati vsaj gradivo za temelj, na katerem bodo drugi dalje gradili roman njenega bitja in žitja. Docela se z ženo zavedava, da nama ni mogoče zajeti *vso* Zofkino osebnost. *Ali storimo kar moremo!*

In Vi, dobra duša, nama *morate* pomagati! To je Vaša dolžnost. Kar veste, kar čutite morate napisati, da bodo naši ljudje to *čitali!* Ne morem Vam pomagati: apeliram na Vas kot pisateljico in novinarko, ki ve, kaj zahteva realnost in aktualnost, ki prihaja tudi v poštev!

A predlagam Vam troje:

- a) blagovolite odgovoriti na moja vprašanja,
- b) napišite *svojo* kratko študijo, ki jo prijavimo v knjigi samostojno. Seveda za honorar;
- c) pošljite mi čim več Zofkine korespondence, ki jo ekscerpiram in Vam točno — z Vašo korespondenco vred — *vrnem*.

Moja žena potrebuje *nujno* Vaših podatkov za svoje predavanje. Ako jih ne dobi, bo Praga obdelana silno površno. Midva se drživa kolikor možno Zofkine korespondence in citirava njene besede, fragmente njenih listov, uporabljava pa tudi korespondenco njenih prijateljic in prijateljev. Obenem iščeva zvez in odmevov njenega življenja v njenih spisih. Po mojem mnenju je pisala izvečine po resničnih dejstvih in osebah, a manje iz fantazije; seveda je tudi svoje sanje, hrepenenje in bolesti, svojo ljubav in mržnjo izražala v poetskih slikah. Toda vse je *živel* v nji ali okoli nje. Njena tragedija pa je bila v njenem geslu: »Vse ali nič«. Zofka ni nikoli briela nego je vedno plapolala, kakor baklja v viharju. Zato je prenašlo izgorela — morala naglo izgoreti! — Preveč je zahtevala od vsakogar, zlasti pa od svojega moža. Kompromisa ni poznala: to jo je usmrtilo!

Meni je čisto prav, da tudi ga. dr. Chlapcova piše o Zofki. Čim več nas piše, tem bolje jo bomo opisali in razumeli. Pisalo se je o nji itak jako malo. Naj najde vsaj po smrti delno *satisfakcijo* za svoje krasno delovanje!

Ali ni prinesel noben češki dnevnik ali mesečnik ničesar o Zofki? Ako dā, ali mi morete dotično posoditi?

Zdaj sem prečital Vaš izborni prevod »Vlada a Marja«. Imel sem užitek. A Zofka ni bila zadovoljna. Zakaj ne? — Prosim, navedite mi kolikor možno vse češ. dnevnike in mesečnike, v katerih ste objavljali prevode njenih stvari in vse njene knjige, ki ste jih izdali! Bila ste silno marljiva.

Pred menoj na mizi stojita Vaša poslednja fotografija (poslala mi jo je ga. Božičkovičeva iz Zagreba) in fotografija, na kateri sta Vi in Zofka skupaj. Tako moram vedno misliti na Vaju, ki sta bili uprav idealen par prijateljic.

Pa brnenska »Vesna«? Kaj ste bili tam? — Mislim sem, da učiteljica...

Tudi gospej Marthi Tauskovi, poslanki v Gradcu (Graz) sem pisal. Imam njeno ogromno korespondenco z Zofko. Takoj mi je lepo odgovorila, da mi

napiše za knjigo o Zofki članek in mi pošlje Z. liste. To je vrta žena! Resche fesch Wienerin!

Moja žena je jako žalostna, ker tako dolgo molčite. Ponovno Vas prosi: tistnite si srce in odgovorite, ker *mora* biti tako!

Prisrčno Vas oba pozdravlja z velespoštovanjem vdana

Minka in Fran

V Lj. 7./II. 27.

Sem že obupal nad Vami: Govekar se ni hotel vdati, o čemer priča njegovo pismo Strakatemu 25. jan. 1927 (št. IV/5). — *Žena:* Minka Govekarjeva (glej opombo k pismu št. V/5). — *Od svojega moža:* Juraj Demetrovič, drugi mož Z. Kvedrove (glej opombo k pismu št. V/1). — *Chlapcova:* Dr. Julka Đorđević-Chlapcova (u. 1969 v Ústí nad Labo), po rodu Srbinja, od konca prve svetovne vojne je živela na Češkem; pisateljica in publicistka; delovala je v ženskih društvih in v Češkoslovaško-jugoslovanski ligi v Pragi. O njenem interesu za Kvedrovo priča med dr. članek: Žofka Kvedrová-Demetrovičová »Unuk kraljeviča Marka«, »Arditi na otoku Krku« v časopisu Čs.-jihoslovanska liga 3, 1923, str. 84. — *Vaš izborni prevod:* Zofka Kveder-Jelovšek, Vlada a Marja. Praha, Grosman a Svoboda, 1913. 150 str.; ime prevajalke ni navedeno. — *Vsi češki dnevnik:* glej pismo št. V/1 in opombe k njemu. — *Fotografija, na kateri sta Vi in Zofka skupaj:* Taka fotografija (»Slovinská spisovatelka Zofka Kveder-Demetrovičová s pí. Zd. Dykovou«) je bila objavljena v časopisu Pestrý týden 4, 1929, št. 12, str. 7, 23. III. — *Brnenska »Vesna«:* V obdobju 1902—1904 je bila Zdenka Hásková suplentka na srednji šoli (»Vesna«) v Brnu; o tem pripoveduje v pismu št. V/2 a.

2 a

Hásková Govekarju, [Praga] 15. febr. 1927

Hásková je zbrala vsa pisma, ki jih je sprejela od Kvedrove. Obžaluje, da je [najbrž leta 1911], ko je hotela »uničiti vso preteklost«, sežgala vso dotedanjo korespondenco. Zofkina pisma od leta 1912 do njene smrti pa bo Govekarju poslala preko češkoslovaškega poslaštva [v Beogradu], on pa naj ji pošlje gradivo, ki bi ga lahko uporabila za roman o prijateljici. Z uničenjem starejše korespondence je izgubila podlago za točno kronološko ureditev svojih spominov. Pred nekaj leti ji je Kvedrova sporočila, da je spravila »najboljša pisma, tudi nekatera moja [sc. Háskove — J. P.], v zagrebškem muzeju. ... Vem, da sem ji to takrat zamerila in ji dolgo nisem mogla pisati, ker sem se ob pomisli na muzej bala prijateljske zaupljivosti in odkritosti.«

Hásková pripoveduje o svojem življenju [glej uvod v V. poglavje] in o sodelovanju s Kvedrovo, ki je spočetka pisala več slovenski. »Ker sva rabili denar, mi je rekla: ti bi lahko moje stvari takoj prevajala v češčino. Začudila sem se: saj ne znam slovenski. Nasmehnila se je: To ni nič težkega. Vzameš slovar, kar ne boš vedela, ti bom povedala, pa gotovo. In je bilo. Njej sem hvaležna, da sem se naučila slovenski (kajpada samo čitati, govoriti pa ne) in hrvaški. Če nje ne bi bilo, se ne bi bila upala tako kmalu v Dalmacijo ... Ona pa je smatrala vse tako za samo posebi razumljivo, da je tudi manj smele naučila enako gledati na stvari kot ona.«

2 b

Hásková Govekarju, [Praga] 26. febr. 1927

Hásková je odposlala Govekarju v Ljubljano svoji knjigi in Zofkina pisma po članu »jugoslovanske delegacije«, ki ga osebno ni poznala. Spominja se Zofkinega pripovedovanja o njenih starših: mati je bila »stroga, celo bigotna katoličanka«, oče

pa »vesel, podjeten človek«, ki mu je bila pisateljica zelo podobna; začel pa je že kmalu piti in je zapravljal vse družinsko premoženje. [Sledi nadrobna oznaka erotičnega odnosa Kvedrove do Jelovška, Demetrovića in Krasa.] V Pragi se je Kvedrova družila s številnimi pisatelji in pisateljicami, med katerimi so bili: Gabriela Preissová, Růžena Svobodová in njen mož F. X. Svoboda, [Jan] Herben, F. V. Krejčí, [Helena] Malířová, [Marie] Majerová itd. [Pesnika Josefa Svatopluka] Macharja je spoznala že na Dunaju. Nobene afere z R. Svobodovo se Hásková ne spominja, navaja pa njeno pismo z dne 24. sept. 1912, iz katerega je razvidno, da je Svobodová Kvedrova spoštovala, »dolgočasnega« Jelovška pa je prezirala.

O literarnem sodelovanju Hásková pripoveduje: »Zofka ni pisala češki. Prevajala sem to [sc. dela Kvedrove v češčino — J. P.], toda nisva tega navajali kot prevod, ker sva tako pridobili več denarja, ki sva ga rabili. Objavljali sva skoraj v vseh leposlovnih časopisih, ki Vam jih pa ne morem priskrbeti. Sicer pa so, to stvari znane iz Zofkinih knjig. Samo knjiga »Vlada in Marja« je ustvarjena samostojno. Zofka jo je napisala z vsemi nekoliko odvečnimi podrobnostmi, kakršne imajo rade mamice pri svojih otrocih. Če sem želela s posredovanjem [Růžene] Svobodove uvrstiti spis v knjižnico »Slunečnice«, sem ga morala nekoliko predelati po strožji literarni estetiki, kar pa Zofki ni bilo prav. In ko so ji v [praškem časopisu] »Čas« nekaj v tej knjigi zamerili, je napisala nekako repliko, češ da sem jaz kriva teh napak. Očitek v Času ni bil na mestu, in lahko si mislite, da mi ni bilo prav, ko me je tako napadla. Ampak to je bila vsa ona: ni pretehtala, kaj to pomeni in da mi lahko s tem literarno škoduje. Dolgo me je to bolelo; toda najino prijateljstvo s tem ni trpelo. Vedela sem, da je tega kriv samo njen temperament.«

3

Govekar Háskovi, [Ljubljana] 2. marca 1927

Dva obojestransko popisana nazobčana dvojna lista (18,8 × 15,2 cm); ovojnica se ni ohranila.

Ljuba gospodična prijateljica,

prelepa Vam hvala za oba velezanimiva dopisa! Lahko si mislite, da moja ženo in mene prav vse zanima, kar je bilo v tesni zvezi z Z. Predvsem žive osebe, a med temi zlasti Vi in ga. Marta Tauskova. Bili sta ji najdražji.

Dovolite, da Vam odgovarjam po Vaših dopisih, ki ju zajedno znova čitam!

Vsa Vaša ohranjena pisma na Z. Vam prinese v Prago osebno naš č. sl. konzul g. dr. Resl. Bili ste na univerzi njegova koleginja ter Vas dobro pozna. Imamo ga tu radi, ker je ljubezniv mlad mož, ki zna biti simpatičen.

Dr. Resl Vam prinese tudi nekaj *novih* spisov na Vašo addresso, začet dnevnika i. dr., kar je pokojna Zofka namenila Vam, a česar ni dovršila. Iznova uvidite, kako Vas je Z. ljubila in vedno mislila na Vajino skupno mladost.

Hvala Vam za biografske podatke. Iz Vaših pisem sem razumel, da poučujete in da ste bila v brnenski Vesni, da študirate botaniko in geologijo. Zdaj mi je jasno ... Tudi da ste bila privatna učiteljica, sem razumel. Škoda, da niste dobila mesta v knjižnici. Bilo bi lepše, nego nervozna žurnalistika, ki le izčrpava, a ne ostavlja dosti trajnih vrednot.

Kakor vidite, Z. pisem ni vložila v muzej, ker poleg Vaših imam tudi vsa ostala pisma: češka, nemška, srb. hrvatska, bolgarska i. dr.

Pišete mi: »Z. nepsala česky.« *Vůbec a nikdy ne?* Vem, Vi ste ji pošiljala celo koncepte dopisov na redakcije. Ali našel sem *njene* češke rokopise.

Doslej sem prejel le Vaši dve knjižki. Hvala lepa! Ste snilka in pesimistka. Pesmi sem završil v enem požirku, romanet čitam. »Ivana« je pač Zdenka? Sam problem! Moja mladost je bila vedra, zdrava, srečna. Bil sem pač tudi sanjar, idealist, kasneje revolucionar. Ali s problemi človeštva si nisem grenil življenja. Imel sem srečo v ljubeznih, našel sem vedno harmonično idealno deklinško dušo; že v 8. gimn. razredu sem se zaljubil v svojo današnjo ženo, se po 5 letni ljubezni oženil z njo, imel 4 otroke in sem srečen ves čas. Moja hči Vida (prva) ima že 3 letno hčerko Tatjano, ki je moj zlati angelček izredne inteligence in ljubeznivosti. Moja hči Vera (druga) je 29 let stara, nevesta in se menda kmalu omoži. Bila je bančna uradnica. Moja tretja hči Milena ima 27 let in je voditeljica podjetja »Elegance«. Sin Boris mi je s 7 meseci umrl. Žena mi je bila par let učiteljica, je feministka, dobro piše, izdaja praktične knjige za gospodinje, je bila redaktorka žen. lista, je lani izdala kult. in liter. histor. knjigo (ilustrir.) »Slovenska žena« itd. Sva si ves čas dobra kamerada. Živimo skromno, a udobno ter se imamo vsi radi. Roditelji, deca in najbližji sorodniki živimo kakor velika obitelj složno in vedro. Naš glavni interes sta kultura in umetnost. Zaradi politike se ešofiramo malo. Radi potujemo, poznamo svet, ignoriramo vse, kar se nas ne tiče, ljubimo specialno leposlovje in teater. Tako živimo mirno in srečno. Najtežja doba mi je bilo 15 let, ki sem jih pretrpel kot dramaturg in intendant zem. divadla — brez niti za silo zadostne subvencije in brez dovolj inteligentne publike. Ko sem l. 1919 sam vrgel vse skrbi proč, sem srečen, da nimam z gledališčem drugih stikov, nego kritičarske.

Zašel sem daleč v stran, a Vaše »Mladi« (ki sem ga prečital šele 35 strani) me je vrglo s poti. A vidite, da sem optimist, veder, energičen človek, ki probleme izbegava ali zlomi... *Primum vivere!*

Moja žena je 20. febr. predavala o Z. K. v veliki dvorani na naši univerzi skoraj 2 uri. Imela je izredno veliko udeležbo. Dvorana je bila polna. Akad. slikar Vavpotič je naslikal lep Zofkin portré v pastelu, ki je visel med žalnim florom in trobojnico med lovorjem in zelenjem. Govorila je tudi o Vas. V kratkem pojde žena predavat o Z. še v Celje in Maribor. Da, imam vrlo ženo, ki mi je vse, zlasti izvrsten tovariš...

Ga. Marta Tauskova, zdaj dežel. poslanka v Grazu, Mariengasse 16, je na mojo pobudo napisala o Z. dva feljtona za graški »Arbeiterwille« in mi je poslala odtisk. Njen spis izide te dni. Je prav dober (tehnično manje!) vsebinsko, a glede d^r Krasa je morda nekoliko indiskretna za našo publiko. Ta afera je zlasti z ozirom na Z. deco mučna. Razumem jo, a bolje — da bi je ne bilo...

Jelovšek in Zofka sta bila dokaj enaka eksperimentatorja in razglabljača problemov, ki so — *nerazrešni*. Možni so pač le *kompromisi* in stalna *resignacija*, ker ideala ni. Ako bi bil, bi ne bil ideal. Mar ne? — Z. kompromisov ni priznavala; zato je doživljala debakle in končno tragično katastrofo. Z. je zahtevala od življenja in od vsakogar (tudi od Vas!) *preveč*; bila je preveč intenzivna, zato je tragično padala in propadla. Bila je prekrasna kot umetniški sujet (napišite njen roman!), a *negacija* kompromisov, ki omogočajo življenje in normalno (ah, tako filistrsko!) srečo.

Prosim Vas, njeno razmerje z Jelovškom, Krasom, Demetrovičem, Tucovičem i. t. d., vse je bilo superlativno, vedno v katarzi, eksplozivno! To se vzdržati ne more. Tega ne prenese nobeno srce, najmanje pa — *moško!*

In njeno razmerje do Vladoše in sploh do dece! To je čisto abnormaalno. Našel sem kup pisem Z. na Vlado, Mašo in Mirico. Tako ne piše majka, ki je zdrava in mirna, dosledna, jasna v ciljih, nego — kako bi se izrazil? — histerija... Verujte, muka, muka!

Morda sem jaz res preveč hladen filister?? — Ah, zelo rad sem imel Z., zdaj pa samo vidim, da je bilo v njeni krvi in duši demonov, ki so jo uničili, ker se jim ni znala upreti. Ne sodim je, a ubraniti se ne morem bojazni, da Z. ni bila brez krivde...

Banalno je reči: bila je veleinteresanten človek, ko je prav zato morala umreti. A istina je: neinteresantni živimo bolje, dasi ne lepše. Toda *ne* sme biti istina, da je *lepa le bolest!* Zakaj lep je tudi *mir*, vedrost duše, toleranca, junaška resignacija, borbenost, nezlomljiva energija...

Naše »Jutro« poroča, da ste tudi Vi napisali za »Ženski Svět« članek o Z. Zakaj mi ga ne pošljete? Lepo prosim!

Prosim Vas, telefonirajte gospé d^r Julki Chlapcovi, da prinese g. konzul d^r Resl tudi njej knjige rokopis (kos) in pismo osebno v Prago. Oba imava s korespondenco in studijem Z. mnogo dela, dasi še ne veva, nama bo li sploh možno dobiti založnika za projektovano spominsko knjigo. V Sloveniji so razmere na knjižnem trgu najmizernejše. Odtrgali so nam Notranjsko, Koroško, Goriško in Primorsko, in nam vzeli najboljše kupovalce knjig. Težko se pri nas izda knjiga, ki se je proda 1000 eksemplarjev!

Vendar delava dalje. Morda se nama vendar posreči, da najdeva založnika (nakladatelství) in izdava knjigo.

Hvala za sličico! Poznam osebno g. Dyka. Govoril sem ž njim maja 1918 v vinarni pri »Zlati husí«. Silak! Čitam njegove reči v »Nar. Listech«, njegove polit. verze in ga poznam kot pesnika in dramatika.

A da ste tudi Vi tako velika?! Po Vaših verzih in pismih na Z. sodeč bi mislil, da ste nežno bitje precartanih udov... Kako se vara človek! Tem boljše: Walküre!

Moja žena mi je naročila, naj ji pokažem svoje pismo, preden ga Vam odpošljem. A tega ne storim: nočem, da bi čitala, kako jo imam rad in kako sem srečen ž njo. Ej, s feministko se ni šaliti! Naj rajši misli, da sem — »moški tiran«! In naj Vam piše sama!

Lepo Vas pozdravlja Vaš iskreni

2./3. 27.

F. Govékar

Z.: Zofka Kvedrova (glej opombo k pismu št. IV/5) in pismi št. V/1—2). — *Marta Tauskova*: po Govekarju (prim. pismo št. V/2) deželna poslanka v Gradcu in prijateljica Zofke Kvedrove. — *Resl*: JUDr. František Resl (r. 1884), češkoslovaški konzul v Ljubljani (1926—1930). Vse potrebne podatke o češkoslovaških konzulih v Ljubljani mi je posredoval dr. Václav Vinš, ravnatelj arhiva ministrstva za zunanje zadeve v Pragi, ki se mu za njegovo pomoč toplo zahvaljujem. — *Začet dnevnika i. dr.*: Gradivo, ki ga je Govekar obljubil Háskovi, ni ohranjeno v njeni zapuščini v praškem Literárnem arhivu. Pismo št. V/3 a in po njem sledeči molk kaže, da Govekar verjetno ni poslal v Prago Zofkinih rokopisov. — *Vůbec a nikdy*

ne?: češ. = Sploh in nikoli ne? — *Vaši dve knjižki*: Zdenka Hásková, Cestou. Královské Vinohrady, L. Bradáč, 1920, 28 str.; namesto uvoda k tej knjižici je avtorica postavila daljšo pesem »Věnování« (Posvetilo, str. 5—7), ki odkriva njeno zvesto prijateljstvo in vdanost Zofki Kvedrovi; vsebina je avtobiografska in pripoveduje o tem, kako sta se dve zapuščeni ženski seznanili in postali prijateljici (Hásková je prvič obiskala Kvedrovo kot predsednica študentskega krožka in jo prišla prosit za prispevek za literarni večer). Druga knjiga (*romanet*): Zdenka Hásková, Mládí. Praha, Svoboda a Grosman, s. d. [1909], 163 str. — *Ivana*: Ivana Zemanová, junakinja navedene proze »Mládí« (Mladost), v kateri je Hásková izpovedala doživetja in dognanja iz dramatične rasti češke intelektualke. V pismu št. V/3 a Hásková na Govekarjevo vprašanje, če ni ona Ivana, odgovarja negativno: »Nisem tak mislec. Morda sem sanjač, drugače pa vesela in polna energije.« — *Žena*: Minka Govekarjeva (glej opombo k pismu št. IV/5). — *Zem. divadlo*: češ. = Deželno gledališče [v Ljubljani]. — *Vavpotič*: Ivan Vavpotič (r. 1877, u. 1943), slovenski slikar, 'esejist in publicist; 1897—1899 in 1903—1905 je študiral na slikarski akademiji v Pragi. — *Kras*: glej opombo k pismu št. V/1. — *Jelovšek*: glej prav tam. — *Demetrovič*: glej prav tam. — *Tucovič*: Dimitrije Tucovič (r. 1881, u. 1914), srbski socialistični politik in publicist. — *Članek o Z.*: Zdenka Hásková, Zofka Kvedrová. Ženský svět 31, 1927, str. 6—7. — *Chlapcova*: glej opombo k pismu št. V/2. — *Nakladatelství*: češ. = založba. — *Dyk*: glej opombo k pismu št. IV/7. — *Vinarna pri »Zlati husi«*: Slovit hotel »Zlatá husa« (Zlata gos) na Václavskem trgu v Pragi; Govekar se je tu udeležil sprejema za goste na proslavi petdesetletnice praškega Narodnega gledališča maja 1918; prim. opombo št. 11. — *Njegove reči v »Nar. Lístech«*: Govekar, kakor je razvidno iz njegove korespondence s Strakatim in Háskovo, je redno bral praški dnevnik »Národní listy«, v katerem je sodeloval in bil član uredništva ideološki predstavnik Narodno-demokratske stranke (NL so bili njeno glasilo) pesnik in publicist Viktor Dyk.

3 a

Dyková-Hásková Govekarju, [Praga] 20. dec. 1928

Hásková je dobila Govekarjevo pošiljko, kjer so bila samo njena pisma Kvedrovi, ni pa bilo Zofkinih pisem njej. Rada bi napisala roman, zato prosi Govekarja, naj ji posodi gradivo o Zofki, ki ga ima on (predvsem korespondenco), ker Zofka »je bila tako raznolika, da sem jaz dojela samo del njenega bitja. Slutim celoto njene osebnosti, toda kljub temu bi rada imela nekaj konkretnega«. — Hásková pa tisti čas literarno ne dela, ker pomaga svojemu možu [pesniku Viktorju Dyku], ki se udejstvuje na književnem in političnem področju. Ponuja Govekarju, da bi mu poslala nekatera Dykova dela, sama pa bi rada prebrala knjige, ki so za Govekarja »najbolj karakteristične«.

4

Govekar Dykovi-Háskovi, Ljubljana 6. jan. 1931

Obojestransko popisan dvojni list (17,8 × 16,5 cm); naslov na aversu ovojnice: Gospa / Zdenka Hásková-Dyková, pisateljica / soproga senatorja, pisatelja in redaktorja / Praha / Redakce »Národní Listy«; na reversu ovojnice: Govekar Fran, Ljubljana, magistrat. Žig (ohranjen le deloma): »АУБЛАНА 7 I [1931]«.

Velespoštovana gospa, ne mislite, prosim: izpred oči — iz misli! Ali človek je vprežen kakor vol od jutra do pozne noči in za dopisovanje nedostaje časa. Da želim Vam in gospodu soprogu srečno in zdravo novo leto, se razume samo

po sebi in mi ni treba ponovno naglašati. Želim Vama vedno in vsak dan vso srečo in polnih uspehov.

Ali moj glavni cilj pri današnjem pisanju je doseči, da mi javite, kakšen uspeh je imela v Pragi komedija »Ondřej a drak« in ali bi ne hotel gospod avtor te igre modifikovati. Začel sem jo prevajati in sem do sredine 28. strani: Kamarad (Lojza): Bůh buď milostiv tvé duši!

Nadalje imam pomisleke in želim, da bi jih gosp. avtor upošteval. Prosim, da mi dovolite popolno iskrenost, ker nima smisla prikrivati kar mi je na duši!

Igra je duhovita satira in mi je jako všeč. Ali avtor je prvič preveč lirik in drugič je lirika predolga, premalo *dramatski* efektna. Važne osebe iz 1. dejanja se nadalje povsem izgubé in zdi se, da avtor ni mogel najti dramatskega zaključka, dasi je napisal celih 5 aktov, kar je odločno preveč. Igra se silno živo, napeto začne, a preveč krotko nadaljuje in prav medlo konča. Besede, besede!

Prav dobro je 1. dej., le bojim se, da župnika črtajo! Župnik bi moral še nastopati, ali pa je odveč.

Konec 2. dejanja je šibek. Ali bi gosp. avtor ne hotel pripisati tu *efektnega zaključka za ljudstvo*? Da nastopi ves ansambl? Ali vsaj Honza, Vašek, Štěpan, Šebesta in župnik? Tu bi morala vzcveteti močna *komika* satirične osti! Lojza bi morda iznova zastrašil ljudi, da bi zbežali kot pravi strahopetci. Vsekakor bi želel tu novega ilustriranja ljudske bojazljivosti v dejanju, a junaštva v besedah.

3. dej. je dobro, ali v 4. dej. je dialog med kamaradom in Madlenko predolg. Renomiranje Lojza preveč gostobesedno in čudno, da ga Madlenka verjame. V 5. dej. je Pazourek sploh odveč in tisti dialog z Ondro nezanimiv. 5. dej. bi se lahko začelo z 2. prizorom. Zaključek je, kakor rečeno, medel, brez teatarskega efekta. Tudi tukaj bi Pazourka črtal, a privedel ves ansambl. Najbolje bi bilo združiti 4. in 5. dej. v eno. Akcije je premalo, a besed preveč.

Kaj je rekla češka kritika? —

Zelo bi bil gosp. avtorju hvaležen, ako svojo igro vnovič kritično prečita in dodá satiri več humorja in več dejanja, gibanja, učinkovitosti, radosti, smeha, ne le pelina...

Prečital sem tudi »Revolučno trilogijo« in jo prevedem, dasi je jako težka. Mislim, da jo izročim za repertoar prihodnje sezone. »Episoda« mi ugaja, a je zastarela. Silno interesanten je »Krysař«, dasi je nemška snov. To bi zanimalo Nemce. Škoda, da je izdaja tako skromna. Nemci bi to izdali s sodobnimi ilustracijami kot paradno knjigo! Jako krasno.

A »Devata vlna«! Čestitam od srca k državni nagradi! Bil sem vesel in srečen. Koliko lepot je v tej knjigi! Zame je ena najlepših: »Modlitba«. Krasno! — »Chybělo jedno: dokonalá radost... Nam chyběl úsměv... Dej příštím úsměv práce vykonané — aniž by hořkl, jak nám hořkne, Pane!« — Čítam vedno iznova. —

V »Andrejcu in zmaju« je tudi preveč pelina, trpkosti, jeze, a manj smeha, *zmage* satirika! Slovani smo vsi enaki: premehki, zamišljeni, tužni, premalo krepki, radostni, humorni. Usoda! Skažena kri.

Torej — ponovno — brez zamere, ako sem napisal o komediji nekaj svojih pomislekov in želj. Od l. 1920 do danes se je morda tudi g. Dyk nekoliko izpremenil in najde v mojih opombah par zrnč, ki mu bodo dale misliti, da v svoji komediji prenapredi in okrepi.

Najlepše Vaju pozdravlja

iskreno vdani Vaš
F. Govékar

V Lj. 6./1. 31.

Gospod soprog: Viktor Dyk (glej opombo k pismu št. IV/7); Zdenka Hásková se je z njim poročila 25. jan. 1928 po sedemindvajsetletnem prijateljstvu. — *»Ondřej a drak«*: Drama Viktorja Dyka (glej opombo k pismu št. IV/7). — *Lojza, Honza, Vašek itd.*: Osebe, ki nastopajo v Dykovi igri *»Andrej in zmaj«* (Ondřej a drak). — *Češka kritika*: glej opombo k pismu št. IV/7. — *»Revolučna trilogija«*: glej opombo k pismu št. IV/8. — *»Episoda«*: glej opombo k pismu št. IV/7. — *»Krysař«*: Viktor Dyk, Krysař (Podganar). Praha, Srdce, 1923. 107 str. (2. izd.: 1929); Dykova interpretacija lirske povesti staronemškega izvora, ki kaže nerešljiv prepad med snom in resničnostjo. — *»Devata vlna«*: Zbirka pesmi V. Dyka (glej opombo k pismu št. IV/8). — *»Državna nagrada«*: V. Dyk jo je dobil leta 1930 za zbirko *»Devatá vlna«*. — *»Chybělo jedno...«*: Navedki iz pesmi *»Modlitba«* (Molitev); V. Dyk, *Devatá vlna*. Básně. Praha, Edice Vigilie, 1930, str. 95—97. — *»Andrejc in zmaj«*: V. Dyk, *Ondřej a drak* (glej opombo k pismu št. IV/7).

4 a

Dyková-Hásková Govekarju, [Praga] 25. febr. 1931

Hásková se (tudi v Dykovem imenu) Govekarju zahvaljuje za njegovo zanimanje za dela V. Dyka, ki se strinja z Govekarjevim nazorom, da je dejanje igre *»Ondřej a drak«* premalo zgoščeno; žal pa zdaj nima časa, da bi jo predelal. Ko bo izšla Dykova igra *»Zapomětlivý«* (Pozabljivec), jo bo poslala Govekarju. — Hásková zdaj prevaja Lipahovo komedijo *»Glavni dobitek«* in prosi Govekarja, da ji razloži nekatere nerazumljive slovenske besede in stavke. Pritožuje se na repertoarno politiko čeških gledališč, ki uprizarjajo samo tuje *»šlagre«*, ne pa tudi umetniško vrednejših domačih in drugih slovanskih del.

5

Govekar Dykovi-Háskovi, Ljubljana 11. marca 1931

Dvojni list (18 × 16,5 cm) popisan na str. 1—3; ovojnica se ni ohranila.

Velespoštovana gospa,

bal sem se že, da ste užaljeni zaradi mojih opazk glede *»Andreja in zmaja«*. No, moj namen je bil najboljši. Morda se gosp. Dyk vendarle še vrne k igri, ki potrebuje le nekaj malih izboljšav.

V prilogi Vam pošiljam Vaša vprašanja in češ. prevod naznačenih točk. Burka, ki operira s humornimi ljudskimi frazami, je čisto književni jezik — papirnat. Zato Vam svetujem, da tudi Vi uporabljate v svojem prevodu *žive ljudske* izraze, a ne papirnite literaturščine.

Z radostjo pričakujem *»Zapomětliveho«* in Vas prosim, da mi javite na dopisnici datum premiere.

Zdaj Vas pa n u j n o prosim, da mi napišete nekaj biografskih in kritičnih dat o gospé Marie Hübnerjevi, ki bo gostovala tudi v Ljubljani menda *danes teden*.

Vem, da je že stara dama, a Vaša slavna karakтерна umetnica. Videl je pa še nisem, niti ne poznam njenega repertorja. Vi kot bivša dramat. recen-zentka mi to lahko najboljše napišete.

Samo lepo prosim: *n u j n o*, *n u j n o*, da ne bo prepozno!

Prosim, pošljite mi tudi svojo *adreso*, ki sem jo založil! Po ovinkih pisati je zamudno.

Priporočam se gosp. soprogu in se Vam klanjam s srčnimi pozdravi vedno vdani

F. Govékar

V Lj. 11./3. 31.

»Andrej in zmaj«: glej opombo k pismu št. IV/7. — Dyk: glej prav tam. — *Vaša vprašanja*: Nanašala so se na nerazumljive slovenske besede in stavke iz komedije Frana Lipaha »Glavni dobitek«, ki jo je Hásková prevajala (glej pismo št. V/4 a). — »Zapométlivý«: Viktor Dyk, Zapométlivý. Veselohra o šesti jednáních. (= Hry Viktora Dyka I.) Praha, Aventinum, 1931. 156 str. — *Datum premiere*: Narodno gledališče v Pragi, 11. apr. 1931. — *Marie Hübnerjeva*: Marie Hübnerová (r. 1862, u. 1931), češka igralka, članica NG v Pragi, znamenita interpretinja tragičnih in tragikomičnih ženskih tipov.

5 a

Dyková-Hásková Govekarju, Praha 21. jan. 1932

[Po smrti V. Dyka] Hásková sploh ne bi odgovarjala (»Ne ekzistiram. Ekzistira samo Viktorjevo delo in za to gre.«), če ne bi mislila na uprizoritev Dykovih del na slovenskih odrih. Urednik [Jan Karel] Strakatý jo je informiral o Govekarjevi nameri, da prevede »Zmoudření Dona Quijota« in o tem, da je Govekar po nasvetu prof. [Václava] Buriana nehal prevajati igro »Ondřej a drak«, ker je baje politična satira. [V zvezi s tem pojasnjuje Hásková, kajpada enostransko, težave, na katere je naletela Dykova dramatika pri čeških gledališčnikih.] Češka kritika je zaradi nesposobnosti ter političnih in osebnih vzrokov »ubijala... dramsko delo Viktorja Dyka s svojim popolnim nerazumevanjem. Predvsem zato stremim za tem, da bi slovanska gledališča, ki so oddaljena od naše politične arene in lahko vidijo dramatika bolj jasno, uprizorila igre Viktorja Dyka, slovanskega pesnika, ki pripada vsem slovanskim narodom.« Dykovo delo »Ondřej a drak« je pravilno dojel Nemec Camil Hoffman (čigar referat Govekarju pošilja) in bi ga lahko uprizorilo tudi slovensko gledališče. Drama »Zmoudření Dona Quijota« je praško Narodno gledališče Dyku vrnilo, češ da se ne da uprizoriti. Takrat se je dela lotil [František] Zavřel [glej opombo k pismu št. V/7], ki je nekoliko spremenil avtorjevo odrsko zamisel v I. in IV. dejanju in tako ustvaril »veličastno predstavo«. Na žalost je izgubljen režiserjev in šepetalčev izvod, Zavřel pa je umrl; zato je Hásková poskusila »s pomočjo igralcev in Svetega Naključja« rekonstruirati Zavřelove režijske spremembe in pripombe. Prosi Govekarja, naj prevede »Zmoudření Dona Quijota« po predelanem češkem besedilu v knjigi, ki mu jo bo poslala. Ob uprizoritvi ne sme manjkati imenitna odrska glasba Jaroslava Křičke [glej opombo k pismu št. IV/11], s katerim se bo zmenila za honorar, ki naj bi mu ga eventualno izplačalo ljubljansko gledališče.

Govekar Dykovi-Háskovi, Ljubljana 10 febr. 1932

Enostransko popisan list (29,5 × 22,8 cm) z glavo: Dramatično društvo v Ljubljani; ovojnica se ni ohranila.

Milostiva!

Hvala, hvala!

Knjigo sem prečital z velikim užitkom! To je krasno, prekrasno! Vaša pisma sem prejel, seznam Kříčkovih skladb i. dr. Tudi Bruñerjeve risbe v prilogi »Nar. Listov« smo našli.

Včeraj, ponedeljek popoldne, smo imeli: prof. d^r Burian, režiser prof. Šest in jaz sejo glede Dona Quijota. Zdaj ga prečita še g. Šest, prihodnji teden se lotim prevajanja in — upajmo! — v aprilu bo slovenska premiera.

Prevedem pa tudi »Andreja in zmaja«. Oba izročim naši intendanci.

Za literarno informacijo naše publike o V. Dyku Vas lepo prosim, da mi preskrbite par člankov iz č. sl. revij ali listov. Izčrpam jih in — ako želite — vrnem. Morda mi tudi še sama pripišite neznane karakteristične poteze o nepozabnem mi pokojniku. Gotovo je z Vami govoril o svojem divnem Donu Quijotu.

Ko bom s prevodom gotov, Vas obvestim.

Moja žena Vas toplo pozdravlja. Ostajam s srčnimi pozdravi

Vaš

F. Govékar

Ljubljana, Staničeva ul. 1.

10./2. 32.

Knjiga: Po Govekarjevih pripombah predelano besedilo drame V. Dyka »Zmoudření Dona Quijota« (prim. tudi pismo Strakatemu 10. febr. 1932, št. IV/11). — *Vaša pisma:* Pred pismom št. V/5 a je Hásková poslala Govekarju razglednico (3. apr. 1931). — *Seznam Kříčkovih skladb:* glej opombo k pismu št. IV/11. — *Bruñerjeve risbe:* glej prav tam. — *Burian:* glej opombo k pismu št. IV/9. — *Šest:* glej opombo k pismu št. IV/11. — *Don Quijot:* glej opombo k pismu št. IV/9. — *Slovenska premiera:* glej prav tam. — *»Andrej in zmaj«:* glej opombo k pismu št. IV/7. — *V. Dyk = nepozabní mi pokojník:* glej prav tam.

Dyková-Hásková Govekarju, Praga 22. febr. 1932

Hásková je našla v nemškem prevodu [»Zmoudření Dona Quijota«], ki je »nastal nedvomno pod vodstvom mojega moža in po Zavřelovi režijski predelavi«, še nekaj sprememb, [ki jih nadrobno opisuje], in zato prosi Govekarja, naj jih v slovenskem prevodu upošteva.

Govekar Dykovi-Háskovi, Ljubljana 14. marca 1932

Obojestransko, tudi po treh robovih (str. 2—4) popisan dvojni list (17,8 × 14,2 cm); ovojnica se ni ohranila.

*Zofka Kveder-Demetro-
vić in dr. Zdenka Hás-
ková*

Velespoštovana gospa,

ne gre tako gladko, kakor sem želel. Višji režiser, gosp. profesor Šest mi je obljubil, da prečita igro v enem tednu, a zaradi nenadne nove režije je potreboval za čitanje nad tri tedne. V soboto šele, dne 12. t. m., smo imeli drugo sejo. Tudi g. Šest je za uprizoritev, dasi se zaveda, da je naloga zelo težka: II. in III. akt so problemi, ki dajejo mnogo dela. Izročil sem mu Vaše tipkane prepise kritik in opomb gledé Zavřelove režije, da se ž njimi okoristi.

Končno odločitev pa ima gledališki upravnik, gospod Oton Župančič, ki je odsoten že dalje časa v Mariboru, kjer je bil operiran. Bajè se v sredo ali

četrtrek vrne v Ljubljano, in Šest bo takoj govoril ž njim. Ne dvomim, da bo pritrdil Šestu in da se potem lahko lotim prevoda.

Uprizoritev »Zmoudření Dona Quijota« zahteva *specialnih (novih) dekoracij in deloma tudi kostumov*. Treba je torej proračuna. S troški za tantijeme (avtor, komponist) proračun ne bo majhen, čeprav dajo meni za prevod najnižji honorar.

Vse to nas je nagnilo k sklepu, da se uprizoritev odgodi na začetek sezone v jeseni 1932, ko bo za igro najbolj ugoden čas. Zdaj smo že v marcu, za prevod, dekoracije, kostume in probe pretečeta april in maj. Na konec sezone je škoda postavljati na repertoar tako težko premiero.

Jaz bom s prevodom vsaj v treh tednih gotov. Potem mi — na mojo željo — prevod pregleda še g. prof. dr. Burian. To bo trpelo ca 14 dni. Režiser tudi potrebuje časa za študij in še posebej za seje s slikarjem dekoracij. Igra se mora pripraviti in naštudirati temeljito in brez nervoznega hitenja. Predstava mora biti dovršena v vsakem pogledu. Bržčas bo z glasbo tudi dela (prepisovanje?).

Vse to Vam mora biti dokaz, da je resnično najbolj pametno, da se »Zmoudření Dona Quijota« uprizori šele v jeseni ali spočetka zime, ko je zanimanje publike za gledališče še sveže.

Ako Župančič literata in dramatika Dyka ne pozna dovolj, sem naprosil Šesta, naj mu da čitati Arne Novakovo študijo, ki ste mi jo poslali. Na srečo je v nemščini! Župančič zna namreč francoski in angleški, ne pa češčine.

Za nepričakovani primer, da bi Župančič vendar delal kake težave glede igre, naprosimo gosp. češkoslovaškega konzula ing. Ševčika, da vpliva na Župančiča za uprizoritev drame. Pa tudi naša č. sl. j. sl. liga se angažira, če bo treba. Jaz sem seveda pri ligi aktiven odbornik.

Tako storimo vse, da pride Dyk na naš oder. Na premiero pa povabimo tudi zagrebškega dramaturga, da ga zainteresiramo za dramo in jo potem uprizore morda tudi v Zagrebu. Morda pa pridete še Vi takrat v Ljubljano.

Prosim Vas torej: mirno čakajte rezultata, ki mora biti pozitiven.

Lepa Vam hvala za krasni sliki ljubega gosp. Dyka. Porabim jih za liste ob premieri. Takisto hvala za zanimive prepise in Vaše režijske opazke. Potreboval jih bom pri prevodu.

G. Kříčka pride s pevskim zborom (Hlaholom) v aprilu v Ljubljano. Takrat bomo govorili ž njim glede njegove kompozicije. G. dr. Burian ga pozna osebno.

Ali ni izšla v nobenem praškem gledališkem listu slika *scen* iz Dona Quijota? — No, naš slikar Skružny je slikal takrat na Vinogradih dekoracije in gotovo tudi za Dykovo dramo. Ali bržčas je že pozabil na nje.

Za sedaj le toliko. Nadejam se, da Vam bom lahko v kratkem poročal še kaj več — pozitivno.

Vsi Vas prisrčno pozdravljamo in ostajam Vaš iskreno vdani

F. Govékar

V Lj. 14./3. 32.

G. Strakatý mi je poslal Han. Jelinka »S 1. balkonu. I. Češti autoři. 1924«. Jelinek lepo piše o Dyku.

Dekoračno skico je imela ilustrirana priloga Nar. Listov. Za II. dej. V Nar. Listech izhaja Dykov roman! Marljiv genij!

Sest: glej opombo k pismu št. IV/11. — *Zavřelova režija:* František Zavřel (r. 1879, u. 1915), češki gledališki režiser, ki je deloval v Nemčiji; s štirimi režijskimi gostovanji v Pragi leta 1914 (med dr. tudi Dykovo »Zmoudření Dona Quijota«) je vpeljal v češko gledališče odrski ekspresionizem. — »*Zmoudření Dona Quijota*«: glej opombo k pismu št. IV/9. — *Burian:* glej prav tam. — *Dyk:* glej opombo k pismu št. IV/7. — *Arne Novakova študija:* glej opombo k pismu št. IV/13. — *Ševčík:* inž. Josef Ševčík (r. 1884), českoslovaški konzul v Ljubljani (1930—1935). — *Č. sl. j. sl. liga:* Jugoslovansko-českoslovaška liga v Ljubljani. — *Křička:* glej opombo k pismu št. IV/11. — *Skrůžny:* Václav Skružný (Skrušny) (r. 1873 v Rejkovicah na Češkem, u. 1949 v Ljubljani; glej SGL III, str. 645), scenograf in gledališki slikar, spocetka je deloval v Pragi in drugje, od 1918 pa stalno v Ljubljani. — *Na Vino-gradih:* Mestno gledališče na Kraljevskih Vinogradih (od 1922 del Prage). — *Dykov roman:* Posmrtno objavljeni roman Viktorja Dyka, Děs z prázdna. Díl I. Děd Václav Šaroch. Praha, Sfinx, 1932 (prvotno v dnevniku Národní listy 72, 1932); poskus zgodovinskega romana o začetkih češke politike v drugi polovici 19. stoletja. — *Strakatý:* glej uvod v Govekarjevo korespondenco z njim (IV. pogl.) in pismo št. IV/8 a. — *Jelinka »S 1. balkonu ...«:* glej opombo k pismu št. IV/8 a.

7 a

Dyková-Hásková Govekarju, Nový Svět — Harrachov 21. marca 1932

Hásková se zahvaljuje Govekarju za vso skrb, ki jo je posvetil delu V. Dyka. Strinja se z njim, da bo bolje počakati s premiero do nove sezone in vse pošteno pripraviti. Kostimi in oprema ne bodo dragi; Hásková bo pomagala s tem, da bo poiskala glavne češke igralce in zbrala potrebne podatke za ljubljansko premiero, obenem pa bo poskušala finančno nadoknaditi morebitni deficit uprizoritve. Vendar upa, da bo imela Dykova igra v Ljubljani uspeh, saj jo tudi za beograjsko gledališče že prevaja dr. [Jovan] Kršić.

7 b

Dyková-Hásková Govekarju, Praga 20. sept. 1932

Hásková pošilja prepis odlomka iz pisma Jaroslava Křičke [glej opombo k pismu št. IV/11], kjer piše o tem, kako je ustvaril glasbeno spremljavo za Dykovo »Zmoudření Dona Quijota«. Dr. Kršić je že oddal prevod »Zmoudření« beograjskemu gledališču in zaprosil Háskovo, da bi poskušala spraviti delo tudi na oder zagrebške Drame. Zato Hásková prosi Govekarja, naj tudi on »opozori« Zagreb.

8

Govekar Dykovi-Háskovi, Ljubljana 28. okt. 1932

Dvojni list (19,6 × 14,7 cm) popisan na str. 1—3; ovojnica se ni ohranila.

Predraga, velespoštovana gospa prijateljica,

pred 10 dnevi sem končno prejel nazaj Vašo prirejeno knjigo Dykove tragedije »Zmoudření dona Quijota«, in moj prevod je — do teksta pevskih točk, ki se mora ravnati po muziki — *gotov*.

Medtem, ko sem čakal na »Zmoudření«, pa sem prevedel do konca tudi Dykovega »Andreja in zmaja«.

Oba rokopisa izročim te dni upravi Narodnega gledališča.

Zdaj je le še treba stvar urediti s komponistom. Ali je komponiral za (velik) orkester ali za klavir? Nadejam se, da je Kričkova godba — primerna situaciji v V. dej. drame — le iz par instrumentov in da se svira za kulisami, kakor je predpisal avtor.

Prosim, da mi pošljete *adreso* komponistovo s polnim *titulom*. Uprava gledališča mu bo sama pisala.

Koliko bo zahteval za godbeni material, ki mu ga uprava event. vrne? Tantijem pač ne bo še posebej zahteval za teh par točk?

Jaz moram zdaj vsa Vaša pisma nanovo čitati, da si osvežim Vaše zahteve, ki sem jih med letom seveda pozabil.

Ob jubileju Dykove tragedije sem po čeških listih napisal za Sl. Narod članek. Založil sem ga, a ga poiščem in pošljem.

Najnovejšo knjigo (roman »Děs«) sem prejel srčno hvaležen in vvod že prečital. Napišem ob premieri referat o štirih Dykovih knjigah (»Quijot«, »Zmaj«, politič. članki in roman) in ga označim vobče kot literata.

Za danes naj Vam zadošča to kratko obvestilo, prosim!

Dela imam zmerom ogromno in čas lovim, da je čudno.

Najlepše pozdrave!

Vaš F. Govékar

28./X 32

Prírejena knjiga Dykove tragedije: glej opombo k pismu št. V/6. — »Zmoudření«: glej opombo k pismu št. IV/9. — Dykov »Andrej in zmaj«: glej opombo k pismu št. IV/7. — Kričkova godba: glej opombo k pismu št. IV/11. — Roman »Děs«: glej opombo k pismu št. V/7. — »Quijot«: glej »Zmoudření«. — »Zmaj«: glej Dykov »Andrej in zmaj«. — Politic. članki: V. Dyk, O národní stát (glej opombo k pismu št. IV/14). — Roman: V. Dyk, Děs z prázdná (glej opombo k pismu št. V/7).

8 a

Dyková-Hásková Govekarju, Praga 1. dec. 1932

Hásková pošilja odlomek iz spominov [Jaroslava] Křičke, v katerem pripoveduje o sodelovanju z režiserjem Zavřelom [prim. pismi 5 a in 7 b] in pojasnjuje pomen scenske glasbe za uprizoritev »Zmoudření Dona Quijota«.

8 b

Dyková-Hásková Govekarju, [Praga] 10. dec. 1932

Hásková pošilja še fotografijo igralcev V. Vydre kot Dona Quijota in B. Zakopala kot Sancha Panze, ki jo Govekar lahko uporabi za tisk.

9

Govekar Dykovi-Háskovi, Ljubljana 30. dec. 1934

Dvojni list 19,5 × 14,5 cm) popisan na str. 1—3; naslov na aversu ovojnice: Gospa / dr Zdenka Hásková Dyková / spisovatelka / v / Pragi XII / Kral. Vinohrady / Letohradská 13; žig na aversu: LJUBLJANA — ЛУБЛАНА 31 12 34.

Velespoštovana gospa,

želim Vam v novem letu zdravja in vsega, kar si poželi Vaše blago srce. Z radostjo zasledujem, kako globoke brazde je zoral duh blagopokojnega V. Dyka in kako ljubi češkoslovaški narod njegova dela. Vpliv Dykove miselnosti je v njegovi domovini vedno večji in razne počastitve njegovega imena dokazujejo, da ga Čehoslovaška postavlja med prvake svoje kulturne in politične zgodovine.

Zelo mi je hudo, da je vsa moja borba za uprizoritev katerekoli Dykove igre v sedanji dobi zaman. Dasi je uprava postavila »Dona Quijota« na svoj repertoar, ga objavila po vseh listih in na lepakih po ulicah, vendar drame noče uprizoriti, čeprav pritiskam nanjo že dve leti zlepa in zgrda. Poizkušal sem že z dvema režiserjema, a oba trdita isto: da bi bila inscenacija preveč draga, da je pretežka, a da je uspeh zelo dvomljiv. Tudi vedenje Narodnega divadla, ki ne uprizori nobene Cankarjeve igre, vzbuja slabo krí. Češkoslovaška gledališča poznajo le najbolj bedaste slovenske burke, a nikake resne drame ali resne opere.

Tako sem bil disgustiran, da Vam nisem mogel ničesar pisati in sem Vam pošiljal vse vesti le po prijatelju Strakatem. Nadejam se, da Vam jih je sporočal.

Vendar še nisem docela zdvojil in še vedno upam.

Prisrčna hvala za poslani mi knjigi, ki sem ju prečital z redkim užitkom. Dykove knjige čitam vedno rad iznova.

Tudi moja žena Vas iskreno pozdravlja, jaz pa ostajam Vaš z velespoštovanjem

zvesto vdani

F. Govékar

V Lj. 30./12. 34.

V. Dyk: glej opombo k pismu št. IV/7. — *Borba za uprizoritev*: glej opombo k pismu št. IV/16. — »*Don Quijot*«: glej opombo k pismu št. IV/9. — *Vedenje... ne uprizori nobene Cankarjeve igre*: V praškem Narodnem gledališču so bila prizadevanja za uprizoritev Cankarjevega »Pohujšanja« sicer brezuspešna, vendar trditev o »najbolj bedastih slovenskih burkah« v češkoslovaških gledališčih ni točna, saj so junija 1934 v Brnu igrali prav omenjeno Cankarjevo dramo. Prim. podrobno analizo v monografiji Dušana Moravca, *Vezi med slovensko in češko dramo*, Ljubljana 1963, str. 99 sq. — *Strakatý*: glej uvod v IV. poglavje in pisma št. IV/7—16. — *Poslani mi knjigi*: Govekar meni nekatera Dykova dela, med dr. najbrž knjigo »O národní stát...« (prim. pismo št. IV/14). — *Moja žena*: Minka Govekarjeva (glej opombo k pismu št. IV/5).

KAZALO OSEBNIH IMEN

V kazalo so vključena osebna imena, ki jih vsebujejo posamezna pisma oz. opombe k njim; rimske številke se nanašajo na skupine pisem (poglavja I—V), arabske pa na pisma. Imena, ki jih vsebujejo uvodi v posamezna poglavja in splošni uvodni komentar, so navedena s številko zvezka Dokumentov SGM (št. 23—24, 25, 26, 27—28) in s stranjo.

- Albreht, Fran 25/28, 27—28/59
Aleš, Mikoláš II/1, III/1
Andrejev, Leonid Nikolajevič IV/6
Batha, František 23—24/24
Baxa, Karel IV/14
Bédier, Joseph IV/12
Beneš, Edvard IV/18, 19, 19 a
Beneš, Václav I/3
Benhart, Gabriel IV/19, 19 a
Berkopce, Oton 23—24/22, 23, 26, 34;
25/27—29; IV/2, 3, 10, 10 a, 11—13; V/1
Bohuslav, František (Franta) IV/10, 11, 19
Borecký, Jaromír 23—24/23
Borko, Božidar 25/28, 29; IV/10 a, 17, 17 a
Borotová, Dr. 27—28/58
Božičkovičeva V/2
Bradač, Fran IV/13
Brenk, Kristina IV/19, 19 a
Brunner, Vratislav H. IV/11, V/6
Burian, Václav IV/9, 10, 10 a, 11, 12, 15;
V/5 a, 6, 7
Cankar, Ivan 23—24/22, 23, 25, 26; 25/28—
—30; 27—28/59; IV/5 b, 9
Chlapcová, Julka V/1 a, 2, 3
Chvalkovský, František IV/19
Čapek, Karel IV/12
Čelanský, Ludvík Vítězslav I/3
Černý, Adolf IV/2, 5
Debeljak, Tine IV/17 a
Debevec, Josip II/2
Demetrović, Juraj V/1, 2, 2 b, 3
Demetrović, Zofka — glej Kveder, Zofka
Dermota, Anton 23—24/26
Deyl, Rudolf 23—24/24
Dimović, Đuro IV/8, 8 a
Dolanský, Julius 23—24/40; IV/17
Drvota, Josef IV/1
Dyk, Viktor 23—24/22, 26, 43; 25/28, 30;
27—28/58, 59, IV/7, 7 a, 8, 8 a, 9, 10,
10 a, 11, 11 a, 12—15, 15 a, 16; V/3, 3 a,
4, 4 a, 5, 5 a, 6, 6 a, 7, 7 a, 7 b, 8, 9
Dyková-Hásková, Zdenka — glej Hásko-
vá, Zdenka
Đorđević-Chlapcová, Julka — glej Chlap-
cová, Julka
Engelmüller, Karel V/1
Evripid IV/19
Fatur, Lea 27—28/59
Feldman, Miroslav IV/19
Fiala, Alois I/3, IV/1
Finžgar, Franc Saleški IV/2, 3
Frinta, Antonín 23—24/41
Funtek, Anton 23—24/30; IV/3
Gajda, Rudolf (Radola) IV/19
Gangl, Engelbert 25/29; IV/17 a
Golar, Cvetko IV/8 a
Govekar, Boris V/3
Govekar, Fran — passim
Govekar, Milena V/3
Govekar, Minka 27—28/60; IV/5, 16; V/1—
—3, 9
Govekar, Tatjana V/3
Govekar, Vida V/3
Gradnik, Alojz, 27—28/59
Grafenauer, Ivan 23—24/26; IV/12
Grund, Antonín 27—28/59
Hajšman, Jan IV/2
Hart, Gabriel — glej Benhart, Gabriel
Hásková, Zdenka 23—24/22, 24, 26, 27;
25/30; 27—28/58, 59, 60; IV/5, 5 a, 7, 8,
10, 10 a, 11—13, 13 a, 15; V/1—9
Hašek, Jaroslav 23—24/22
Heidenreich, Julius — glej Dolanský,
Julius
Herben, Jan V/2 b
Hilar, Karel Hugo IV/7 a, 10
Hitler, Adolf IV/18, 18 a
Hodža, Milan IV/18, 19
Hoffman, Camil V/5 a
Holeček, Josef 23—24/27; IV/7
Holečková, Jelena IV/15
Horák, Antonín Vojtěch I/2
Hovorka, František Ladislav II/2
Hribar, Ivan IV/13
Hübnerová, Marie IV/13; V/5
Hýsek, Miroslav IV/17
Hudec, Jan 23—24/22; 25/29; IV/8, 8 b
Ilešič, Fran 23—24/35; IV/13
Ivančević, Trpimir IV/12 a
Jakopič, Rihard 23—24/40
Jama, Matija 23—24/40
Janáček, Leoš 25/30; IV/4
Janeček, Julius IV/1
Jelínek, Hanuš 27—28/58; IV/7, 8 a, V/7
Jelovšek, Vladimír V/1, 2 b, 3
Jelovšek, Zofka — glej Kveder, Zofka
Jirásek, Alois 23—24/22, 26, 27, 34—36;
1/2; II/1—3; IV/3, 10
Joffre, Joseph J. C. IV/8
Jug, Velimir IV/17 a
Jurčić, Josip 23—24/35
Kadlec, Karel 23—24/27
Kalista, Karel IV/1
Kalivodová I/3

- Kamínek, Karel V/1
 Karasová, Jiřina IV/5
 Kersnik, Janko 25/29
 Klášterský, Antonín IV/17
 Klofáč, Václav Jaroslav IV/3
 Kofroň, J. 23—24/23
 Kollár, František 23—24/29
 Koudelková-Šetřilová, Alena IV/10
 Kovařovic, Karel 23—24/35
 Kozak, Juš 25/29; IV/17 a
 Kramář, Karel 25/28
 Kramer, Albert IV/14
 Kras V/1, 2 b, 3
 Kreft, Bratko 25/28; IV/19
 Krejčí, František Václav V/2 b
 Krofta, Kamil IV/19
 Kropáč, František 27—28/58
 Kršić, Jovan 27—28/58; IV/13; V/7 a, 7 b
 Krička, Jaroslav IV/11; V/5 a, 6, 7, 7 b, 8, 8 a
 Kšicová, Danuše 23—24/39
 Kuffner, Josef III/1, 2
 Kvapil, Jaroslav 23—24/28; IV/2
 Kveder, Zofka 23—24/26; 25/30; 27—28/58, 59, 60; IV/5, 13; V/1, 1 a, 2, 2 a, 2 b, 3, 3 a
 Lah, Ivan 23—24/22, 26; 25/28, 29; 27 do 28/59; IV/1, 2, 5, 7, 8 b, 10, 10 a, 11 a, 12 a, 13, 13 b, 17, 17 a, 17 b; V/1
 Langer, František IV/13
 Laudová-Horřicová V/1
 Lego, Jan Václav 25/29
 Lepař, Bohuš II/1
 Lermontov, Mihail Jurjevič 23—24/40
 Levstik, Vladimir IV/12
 Lier, František IV/12 a
 Lipah, Fran V/4 a, 5
 Lipovšek, Marijan IV/15, 15 a
 Lockhart, Robert Hamilton Bruce IV/18
 Lorencová, Valči IV/19 a
 Loukota, Jakub II/1
 Lovrić, Božo 23—24/22; 25/29; IV/8 b
 Lubin I/3
 Mácha, Karel Hynek IV/17
 Máchal, Jan 23—24/25
 Machar, Josef Svatopluk IV/2; V/2 b
 Majerová, Marie V/2 b
 Malířová, Helena V/2 b
 Malý, Jaromír 25/27; IV/17
 Marek, Josef Richard 23—24/39
 Marek, Vladimír IV/3
 Marquardt, B. V/1
 Masaryk, Jan IV/11
 Masaryk, Tomáš Garrigue IV/19, 19 a
 Měrka, Vojtěch IV/18 a
 Meško, Ksaver IV/10
 Meštrović, Ivan 23—24/40, 41
 Miňovský, Stanislav IV/19
 Modráček, František IV/5
 Mojžiš-Lom, Stanislav IV/10
 Molnár, Ferenc I/2
 Moravec, Dušan 23—24/20; 27—28/58
 Moudšakova (?) I/3
 Mussolini, Benito IV/18
 Nádeník IV/2
 Nasková, Růžena— glej Nosková-Nasková, Růžena
 Nazor, Vladimír 27—28/59
 Nejedlý, Zdeněk 23—24/39
 Neureiterová-Vodvářková V/1
 Noll, Josip IV/3
 Nosková-Nasková, Růžena 23—24/24
 Novačan, Anton 25/29
 Novák, Arne 23—24/39; IV/13; V/7
 Novák, Vítězslav 23—24/35
 Nučić, Hinko 23—24/20; IV/3, 19
 Nušić, Branislav IV/3
 Offenbach, Jacques IV/17
 Ostrčil, Otakar IV/10
 Osuský, Štefan IV/19
 Otto, Jan II/1, 3; IV/5 b
 Palacký, František 23—24/34
 Páta, Josef 23—24/36; IV/10
 Pesek, Anton IV/2
 Petr, Jan 23—24/35; II/2, 3
 Plamínková, Františka (Fráňa) V/1
 Pražák, Albert 23—24/39
 Preissová, Gabriela 23—24/22; IV/12 a, 13; V/2 b
 Prelesnikova, V. I/2
 Prešeren, France IV/13
 Prohaska, Dragutin 23—24/34
 Prusíková, Hana 23—24/23
 Pustoslemšek, Rasto 25/28; IV/5 a, 7
 Puškin, Aleksander Sergejevič 23—24/40
 Radić, Stjepan II/1
 Rašín, Alois 25/28
 Raušar, Josef Zdeněk 23—24/22; 25/29; IV/8 b
 Rautenkranz, Antonín 25/27
 Reisman, Avgustin 25/28
 Resl, František V/3
 Rogoz, Zvonimir IV/8, 8 a, 10, 10 a, 19 a
 Rozman, Fran I/1
 Rukavina, Friderik (Miroslav) IV/8, 10, 10 a
 Runciman, Walter IV/18
 Scheiner, Josef IV/10
 Scheinpflugová, Olga 23—24/22; IV/12, 16
 Sedláček, František 23—24/23
 Seeliger, E. G. IV/13 b
 Seitz, Karl IV/3
 Senečić, Geno R. IV/19
 Sevastjanov, Vasilij IV/4
 Shakespeare, William IV/3, 19
 Skrbínšek, Milan IV/6, 16
 Skružný (Skrušny), Václav V/7
 Slavík, Bedřich 23—24/40
 Slodnjak, Anton I/3
 Smetana, Bedřich IV/2, 3, 10
 Smolnikar, Svitoslav 23—24/34
 Srba, Antonín IV/17

- Starè, Egon IV/19
 Starè, Josip I/1
 Stiehlová, Vilma IV/1
 Stöger, Jan August IV/17
 Strakatý, Jan 25/27; IV/17
 Strakatý, Jan Karel 23—24/20, 22—24, 26—28; 25/27—31, 34, 35; IV/1—19; V/1, 2, 5 a, 6, 7, 9
 Strakatý, Karel 25/27; IV/17
 Stroupežnický, Ladislav 23—24/28
 Suk, Josef IV/15
 Svoboda, František Xaver 23—24/22; IV/8 b; V/2 b
 Svobodová, Růžena V/1, 2 b
 Šafařovic, Jaroslav IV/10
 Šantić, Aleksa 27—28/59
 Šarić, Mihaela IV/19, 19 a
 Šest, Nana — glej Winter, Nana
 Šest, Osip (Josip) IV/11—14; V/6, 7
 Šetřilová, Alena — glej Koudelková-Šetřilová, Alena
 Ševčík, Václav V/7
 Šimáček, Bohuslav II/1
 Škroup, František IV/17
 Štěpánek, Vítězslav 27—28/58
 Stolba, Josef 23—24/22; IV/9
 Šubert, František Adolf 23—24/21, 26—30, 39; I/1—4
 Šubic, Janez II/1
 Táborský, František 23—24/21, 25, 26, 39—41; III/1—2
 Talich, Václav I/2
 Tauskova, Marta (Martha) V/2, 3
 Thalerjeva, Rezika IV/13
 Thon, Jan 23—24/39
 Tille, Václav IV/8
 Tolstoj, Lev Nikolajevič IV/3
 Trenck, Franz IV/13
 Trenck, Friedrich IV/13
 Trubar, Primož IV/10
 Tucović, Dimitrije V/3
 Tuka, Vojtech (Béla) IV/19
 Tusar, Vlastimil IV/3
 Tyl, Josef Kajetán I/2; IV/17
 Urban, Jaroslav 25/29; 27—28/58
 Vančura, Vladislav IV/14
 Vavpotič, Ivan V/3
 Vavroušek, Bohumil 23—24/39
 Velimirovič IV/17
 Vidmar, Josip V/6
 Vinš, Václav V/3
 Voborník, Jan 23—24/28
 Vodvářka V/1
 Vojnovič, Ivo 27—28/58
 Vorlíčková, Marie 23—24/35
 Votlučka IV/2
 Vrba I/3
 Vrhovec, Kristina — glej Brenk, Kristina
 Vuga, Josef 23—24/26
 Vybíral, Bohuš IV/12 a
 Vvdra, Václav V/8 b
 Weber, Carl Maria IV/17
 Weis (Weiss), Karel I/2
 Widermannová, Zdenka IV/16
 Winter, Nana IV/13
 Wollman, Frank 23—24/25
 Zakopal, Bohuš IV/11; V/8 b
 Zalar, Viktor Mihailovič 23—24/34; 25/28
 Zapolska, Gabriela IV/3
 Zarník IV/12
 Zavadil I/3
 Závodský, Artur IV/13
 Zavřel, František IV/12; V/5 a, 6 a, 7, 8 a
 Zenkl, Petr IV/14
 Zidarjeva, Ruša IV/17
 Ziková, Zdeňka IV/8, 8 a, 10, 10 a, 11, 11 a, 12
 Zola, Émile IV/12
 Zonev, Petko V/1
 Žalud, Antonín IV/2
 Žižka, František IV/8
 Zupančič, Oton 25/28, 30; 27—28/59; IV/3, 11—15; V/7.

Les lettres aux tchèques de Fran Govekar

Dans le cinquième chapitre de son travail sur les lettres écrites par M. Govekar aux tchèques (voir Dokumenti X, n° 23—24, pp. 20—24; XI, n° 25, pp. 27—47 et XI, n° 26, pp. 124—144), l'auteur publie et accompagne de commentaires neuf lettres destinées à Mme Zdenka Háskova, traductrice et publiciste (1878—1946) mariée au poète tchèque Viktor Dyk, laquelle eut un rôle important dans les rapports littéraires tchéco-slovénes. A ses débuts, la correspondance eut lieu en rapport avec la monographie de la femme écrivain slovène Zofka Kveder que M. Govekar et sa femme avaient l'intention d'écrire et pour laquelle ils cherchaient les matériels et les données chez Mme Háskova son amie intime (trois lettres de 1927). La correspondance se prolongea grâce aux désirs de M. Govekar de réaliser sur la scène de Ljubljana une des pièces de théâtre du poète Dyk dont il en a traduit une lui-même (lettres 4 à 9 des années 1931 à 1934). L'auteur joint à l'article un index des noms propres cités dans le recueil complet des lettres et dans les commentaires.